

FOTO: ANDREA ODDERSHEDE, SEGES

DEC 2019

Faktaark

NATURFORVALTNING MED GRÆSENDE DYR - HVORFOR ER DET NØDVENDIGT?

GRÆSENDE DYR SKABER LEVESTEDER

Når vi sætter store planteædere ud på naturarealer, er det for at genoprette nogle af de processer, som skaber levesteder for mange af de arter af både planter, dyr og svampe som er trængte i den danske natur. Græsning med store dyr på naturarealer har forskellige gavnlige effekter og kan til dels efterligne fortidens dynamik fra de store planteædere som fx bisoner, vild heste, elge og hjorte, som igennem millioner af år har bevæget sig rundt i landskabet.

Dyrenes tramp og skraben i jorden bløtter bar jord- eller sandbund og bidrager derved til nye spirebæde for planternes frø og skaber redepladser for jordboende insekter. Hestepærer og kokasser bliver til frisk føde for naturens gødningsbiller, som konstant er på udkig efter stor lort i landskabet. Barkskrælning og gnav hæmmer træernes dominans og giver mulighed for at svampe og smådyr bedre kan kolonisere gamle svækkede træstammer. Og ikke mindst er dyrenes græsning med til at skabe lysåbne delområder, så der også bliver plads til et tæt blomsterflor til gavn for insekter og andre bestøvere, samt alle de organismer som er afhængige af dem.

BIODIVERSITET = MANGFOLDIGHED

Biodiversitet handler om at sikre variation i arter for alle organisme-grupper, dvs. både dyr, planter, svampe, mikroorganismer m.m. Selv om de højerestående dyr og planter samlet set kun udgør en meget lille andel af alle arter, er det dem, vi normalt fokuserer på, fordi de er synlige og genkendelige. Når målet er at sikre og bevare biodiversitet, gælder det også alle de mindre synlige arter som jordlevende organismer, insekter, svampe og mange andre arter, som vi normalt ikke beskæftiger os meget med. De kan være svære at få øje på og øjnene op for, derfor er det en god ide at kende de indikatorer der er for biodiversiteten. Læs mere om [indikatorer for god natur](#).

HVILKE NATURAREALER SKAL DU PRIORITERE?

Hvor er dit "natur-guld"?

De allermest værdifulde arealer og arter på din bedrift.

Når du ved hvor dine vigtigste naturarealer og arter er, er det meget lettere at lave en målrettet indsats for biodiversiteten på netop disse arealer. Så kan der være andre arealer, som du kan dyrke eller græsse mere intensivt eller med andre formål. Det betyder mindre, hvis din indsats på de vigtigste naturarealer er så optimal som mulig.

- Du kan kontakte din kommunale naturmedarbejder, som kan hjælpe med viden om dyre- og plantearter på dine naturarealer.
- Gå på opdagelse i appen Naturbasen, hvor du kan se hvad andre i dit område har fundet og indsend selv dine opdagelser af arter.
- I appen "Beskyttet natur" kan du se hvilke arealer der er vejledende registreret som beskyttet natur. Du kan også se arealernes naturværdi, målt ud fra HNV scoren (high nature value). Læs mere om [HNV scoren](#) eller se en [lille film](#) om, hvordan du finder HNV scoren.
- Se efter om der er blomster der blomstre gennem sommeren. Er der flere blomster uden for hegnet end inden for hegnet, så tyder det på, at græsningstrykket er for højt.
- Gå på jagt efter gode indikatorer for biodiversitet. Læs mere om disse i folderen: "[Indikatorer for god naturtilstand](#)".
- Læs mere og bliv inspireret til nye naturinitiativer på: seges.dk/natur

STØTTET AF

Kvægafgiftsfonden

FOTO: HEIDI BUUR HOLBECK, SEGES

Store græssende dyr holder naturarealerne lysåbne og giver forstyrrelser som skaber levesteder til en stor mangfoldighed af blomsterplanter og insekter.

FORUDSÆTNINGER FOR EN GOD BIODIVERSITET

Er målet med de græssende dyr på naturarealerne at give biodiversiteten de bedste vilkår, så er der flere vigtige parametre, der afgør potentialet for en positiv udvikling for naturen på arealet:

Kontinuitet: Noget af det vigtigste for at sikre et rigt dyre- og planteliv, er kontinuitet af levestedet. Det tager ikke lang tid at pløje et areal, men det vil fx tage minimum 50-100 år og ofte meget længere, at genetablere levestedet og det unikke samspil mellem de arter, som oprindeligt fandtes der. Derfor er der forbud mod opdyrknin-gen af naturarealer (de §3-beskyttede naturtyper).

Lavt næringsindhold: Mange af de mest sjældne naturområder er dem, der er allermest næringsfattige som fx klitheder og overdrev. Det skyldes, at der i Danmark i dag er få arealer med et lavt nærings-indhold. Visse arter trives kun hvor der er meget lidt næring i jorden, da de på øvrige arealer bliver udkonkurreret af de mere nærings-elskende arter. Derfor er det afgørende at arealerne ikke tilføres næringsstoffer, hverken i form af gødning, kraftfoder eller andet næ-ringsrigt tilskudsfoder. Det er også årsagen til, at der på naturarealer normalt er forbud mod at tilføre gødning og at tilskudsfodre dyrene. Man bør vælge nøjsomme dyr til de mest næringsfattige arealer.

Tørre og våde arealer: Mange naturarealer er lavtliggende og derfor ofte meget våde. På de beskyttede naturarealer er det ikke tilladt at dræne. Det er af hensyn til de mange dyr og planter, der netop trives bedst, når arealerne er våde. På våde arealer er det derfor vigtigt at bruge hårdføre lette racer, som bedre kan trives på disse arealer.

Fugtige arealer bør så vidt muligt sammenhegnes med tørre arealer. En indhegning med en variation af både tørre og våde naturtyper forlænger græsningssæsonen og giver større mulighed for at dyrene kommer godt igennem år med enten meget tørre eller våde somre, ligesom muligheden for at have dyr på arealet over en længere periode eller gennem hele året bliver større.

Store arealer: Et stort areal med en god sammenhæng er altid at foretrække frem for små opdelt arealer. Det giver en større mulig-

hed for en naturlig variation mellem forskellige naturtyper med flere levesteder og plads til en stor artsrigdom.

Store arealer mindsker også udfordringer i dyreholdet, idet dyrene har bedre mulighed for at vandre gennem mere varierede naturom-råder fx mellem våde og tørre arealer henover sæsonen. Samtidig undgår man udfordringer ved at skulle flytte dyrene mellem små indhegninger. En eventuel randeffekt med påvirkning fra tilstøden-de markarealer er også meget mindre pga. det større areal.

Valg af dyr til græsning

Valg af dyr til græsning af et naturareal drejer sig både om at vælge de rette dyrearter og de rette racer, men det er også vigtigt at vælge dyr, der er vænnet til græsning af naturarealer. Dyr, der er vokset op på arealet, har lært hvilke plantearter de kan æde, og hvilke de skal undgå. Derfor kan de bedre udnytte foderet, og de trives bedre. Dyr efterligner hinanden, så derfor er det altid en god idé at have erfarne dyr i flokken.

Variation i græsningen

Variation i græsningen giver flere levesteder for mange forskellige planter og dyr. En varieret græsning kan skabes enten ved sammen-græsning mellem fx heste og kvæg, men også ved at have variation i den aldersmæssige sammensætning i flokken. Antallet af dyr pr. hektar er også meget afgørende for både naturens udvikling og dyrenes trivsel.

Græsningstryk

Af hensyn til arealets insekter, svampe og planter er det vigtigt at dyretætheden (græsningstrykket) på arealet ikke er for højt. Et me-get højt græsningstryk mindsker mængden af blomster og dermed fødekilder og slider meget på plantedækket, hvilket gør det sværere for arterne at trives på lang sigt. Kun de hårdføre arter kan tåle en til-bagevendende, tæt nedbidning. Et for lavt græsningstryk derimod, betyder at delområder ikke græsses tilstrækkeligt, og der kommer en del visent plantemateriale, som dyrene fravælger. Fodermængden på naturarealer er også meget afhængig af det enkelte års vejrfor-hold, så det rette græsningstryk kan variere fra år til år.

TV: På dette overdrevarsareal har et højt dyretryk bevirket at blomsterne er spist op, og der er derfor ikke føde til insekter eller mulighed for frøsætning for planterne i løbet af sommeren.

TH: Et passende lavt græsningstryk hen over sommerperioden tillader planterne at blomstre.

HVORDAN SER MAN OM GRÆSNINGEN UNDERSTØTTER BIODIVERSITETEN?

Hvis målet med græsningen er at sikre biodiversiteten bedst muligt, så er der nogle afgørende indikatorer, som er gode at være opmærksom på:

1. Der er en varieret struktur i vegetationen hele året, og mange blomstrende planter i blomstringsperioden.
2. Dyrene æder af vedplanterne (træer og buske), og især i de kolde måneder (sæsonbestemt selektion i fødevalg og -delarealer).
3. Strukturen på jordoverfladen er varieret, evt. med tuer og knolde, som er dannet af dyrenes tramp, badehuller, myretuer eller tuedannende plantearter.
4. Der er frisk lort fra græssende dyr til gødningsdyr hele året.

Disse forhold opnås bedst på arealer, hvor der praktiseres ekstensiv helårsgræsning uden tilskudsfodring, hvilket er nemmest at styre på større og varierede naturarealer. Ovenstående anbefalinger kan gennemføres ved planlægning af græsningsindsatsen. SEGES anbefaler at man altid prøver at tage udgangspunkt i disse indikatorer. Hvis du søger tilskud på dine arealer, skal du dog altid være opmærksom på, at du overholder de gældende regler.

I tabellen herunder er en oversigt og sammenligning mellem de mest almindelige forvaltningstyper. Antallet af plusser (+) indikerer i hvor høj grad de enkelte effekter påvirkes positivt af indsatsen, hvorimod minus (-) indikerer en negativ påvirkning. Fx har helårsgræsning en meget positiv effekt (+++) på blomstertætheden, hvorimod intensiv sommergræsning har en negativ effekt (-).

Tabel 1. Overordnede forvaltningstyper og deres effekt for naturens udvikling på arealet.

Efter Fløjgaard, C., Bladt, J. & Ejrnæs, R. 2017 (revideret forkortet udgave)

TYPE AF EFFEKT	MASKINEL HØSLET	INTENSIV SOMMERGRÆSNING	VINTERGRÆSNING	HELÅRSGRÆSNING
Hæmme tilgroning	+++	++	++	++
Skabe blottet jord	++	+	+++	+++
Strukturer og variation	-/++	++	+++	+++
Spredning af frø	-	+	+	++
Blomstertæthed	++	-	++	+++
Insekter og smådyr	-	-	++	+++
Lort til gødningsdyr	-	++	-	+++

FOTO: ANDREA ODDERSHEDE, SEGES

Slåning giver en ensartet struktur og udjævning af arealet. På næringsrige arealer der skal udpines kan slåning være en løsning. Her er det vigtigt, at plantematerialet fjernes.

HØSLÆT – HVOR OG HVORNÅR?

Det giver meget forskellige resultater, om arealet har været græsset med store dyr eller der er taget-slæt en - to gange årligt. Både i forhold til naturens udvikling og strukturen på arealet. Som det ses af tabel 1, opnår man den største gevinst for biodiversiteten med ekstensiv græsning.

Selvom høslet kan virke som en god løsning hvis græsning ikke er mulig, har det nogle ulemper. Maskinel slåning påvirker i høj grad de naturlige strukturer. Tuer og knolde udjævnes med tiden af maskinernes færdsel og lavninger i fugtige enge kan tage skade.

På arealer, som har været uden for drift i en længere periode, tidligere har været i omdrift eller er meget næringsrige, kan tidlig eller sen slåning være en god metode til at fjerne næringsstoffer.

KONTAKT

Heidi Buur Holbeck, naturchef, biolog
SEGES - Landbrug & Fødevarer F.m.b.A.
Miljø & Land - hbh@seges.dk
+45 8740 5450 / +45 2374 3157

KONTAKT

Andrea Oddershede, specialkonsulent
SEGES - Landbrug & Fødevarer F.m.b.A.
Miljø & Land - anod@seges.dk
+45 8740 5444

MEDFORFATTER

Michael Straarup Nielsen

FOTO: MICHAEL STRAARUP NIELSEN, SEGES

Strukturer, som disse gamle engmyreturer, giver variation på naturarealerne, og er med til at skabe levesteder. Ved høje dyretætheder, kan man risikere at sådanne tuer forsvinder under dyrenes tramp, og at al variation i både vegetation og jordoverflade udlignes. Dermed forsvinder vigtige levesteder. Kørsel med maskiner kan give samme skadelige effekt. Ved lave dyretætheder bevares disse strukturer, samtidig med at tramp er med til at tilføje nye strukturer til arealet.